

Marečková, Marie

Majetková struktura bardějovských obchodníků v první polovině 17. století

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická.
1978-1979, vol. 27-28, iss. C25-26, pp. [131]-158

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/102585>

Access Date: 21. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MARIE MAREČKOVÁ

MAJETKOVÁ STRUKTURA BARDĚJOVSKÝCH OBCHODNÍKŮ V PRVÉ POLOVINĚ 17. STOLETÍ

Pramennou základnu pro poznání početnosti a majetkových poměrů obyvatel Bardějova během první poloviny 17. století tvořily rejstříky městské dávky. Byly sestaveny podle topografického principu, evidovaly majitele domů i nájemníky a stanovenou výši zdanění. Nejdříve jsme zjistili z 22 rejstříků z let 1601–1645 počet domů v jednotlivých částech vnitřního města a předměstí. Podle těchto údajů jsme vybrali k podrobnější analýze 10 rejstříků městské dávky z let 1603, 1605, 1610, 1615, 1619, 1624, 1629, 1635, 1636 a 1645.¹ Rejstřík z roku 1635,² kdy se projevil náhlý pokles počtu zdaněných objektů uvnitř hradeb, byl zřejmě neúplný. Vý-

¹ Státní okresní archiv Bardějov, fond Archiv města Bardějova (dále jen AMB), rkp. č. 1143, r. 1603; rkp. č. 1148, r. 1605; rkp. č. 1162, r. 1610; rkp. č. 1180, r. 1615; rkp. č. 1190, r. 1619; rkp. č. 1196, r. 1624; rkp. č. 1201, r. 1629; rkp. č. 1208, r. 1635; rkp. č. 1211, r. 1636; rkp. č. 1213, r. 1645, rejstříky městské dávky.

Protože rejstřík z roku 1601 neuváděl u značné části poplatníků daňovou kvótu, vycházeli jsme z rejstříku pro rok 1603, kdy zůstal počet domů vzhledem k roku 1601 téměř nezměněn. Poplatníci, u nichž nebyla daňová kvóta roku 1601 uvedena, nebyli od placení osvobozeni, ale patrně jim byla vyměřena jiná daňová sazba, než uváděl seznam z roku 1599. Svědčí o tom srovnání se seznamem dlužníků městské dávky z roku 1601. AMB, rkp. č. 1140, r. 1599; rkp. 1141, r. 1601, rejstříky městské dávky; rkp. č. 1142, r. 1601, seznam dlužníků městské dávky.

Studie vychází z výsledků autorčiny kandidátské disertace *Společenská struktura Bardějova v první polovině 17. století*. Brno 1974. UJEP, fakulta filozofická, 575 s. + 64 příloh. Disertace se podrobněji zabývá hodnocením pramenného materiálu a metodickým postupem při jeho zpracování.

² Pro posuzování poměrů uvnitř hradeb a v rámci celého města je rejstřík z roku 1635 jako pramen neúplný. Nezdáněné objekty ve vnitřním městě nebyly vůbec zapsány na rozdíl od praxe roku 1631. AMB, rkp. č. 1203, r. 1631, rejstřík městské dávky. Daň tehdy neplatilo 12 členů užší městské rady, představitel širší městské rady (tribunus plebis) a její člen Tomáš Stauff, který byl patrně kooptován do užší městské rady po vyloučení Jiřího Ratze v září 1631 pro nesrovnalosti v hospodaření městským vínem. Zdanění nepodléhal ani majetek vdovy po rychtáři Valentinu Bergerovi, který zemřel 13. 9. 1631. Rejstřík z roku 1631 jsme zpracovali tak, že za nezdáněné objekty, které byly zapsány, jsme započítali dávku z roku 1629. Avšak tyto korigované údaje jsme použili pouze k ověření poznatků, zjištěných z ostatních úplnějších obdobných pramenů.

sledky rozboru tohoto rejstříku dokumentují mimo jiné nebezpečí použití sondážní metody a zobecňování údajů izolovaného pramene. Po roce 1636 se zachoval pro období první poloviny 17. století pouze rejstřík z roku 1645, proto jsme nemohli dodržet mezi studovanými prameny přibližně rozmezí pěti let.

Sledování majetkové diferenciacie podnikatelské složky bardějovského obyvatelstva, u níž jedním z pramenů příjmů byl dálkový obchod, bylo součástí analýzy společenské struktury. Zachovali jsme stejný metodický postup i hranice majetkových kategorií, které jsme stanovili pro všechny poplatníky městské dávky:

1. nic neplatící
2. platící 1–25 denárů
3. platící 26–99 denárů
4. platící 100–199 denárů
5. platící 200–299 denárů
6. platící 300–499 denárů
7. platící více než 500 denárů.

Jména obchodníků jsme získali z 28 bardějovských třicátkových rejstříků z let 1606, 1608 (2 rejstříky), 1610, 1611, 1612, 1616, 1617, 1618, 1620, 1621, 1625, 1626, 1627, 1629, 1630, 1631, 1632, 1633, 1634, 1635, 1636, 1638, 1639, 1640, 1646, 1648 a 1649.³ Tyto materiály představovaly pramenné východisko i pro sledování orientace a skladby bardějovského dálkového obchodu. Sloužily výlučně k evidenci dálkového obchodu bardějovských měšťanů, pokud byl orientován za hranice tehdejšího uherského království. Domácí účastníci dálkové směny zboží podle svých privilegií odváděli polovinu taxy, předepsané celním tarifem, v bardějovské filiálce košické třicátkové stanice. V jiných celních úřadech, které mijeli při svých obchodních cestách, platili pouze další polovinu třicátku, odváděnou fisku. Předložili zde potvrzení městské rady (pokud bylo požadováno) o svém měšťanském právu a výběrčí třicátku deklarované zboží eventuálně za-

³ AMB, rkp. č. 3612, r. 1606; rkp. č. 3613, r. 1608; rkp. č. 3614, r. 1608; rkp. č. 3615, r. 1610; rkp. č. 3616, r. 1611; rkp. č. 3617, r. 1612; rkp. č. 3618, r. 1616; rkp. č. 3619, r. 1617; rkp. č. 3620, r. 1618; rkp. č. 3621, r. 1620; rkp. č. 3622, r. 1621; rkp. č. 3623, r. 1625; rkp. č. 3624, r. 1626; rkp. č. 3625, r. 1627; rkp. č. 3626, r. 1629; rkp. č. 3627, r. 1630; rkp. č. 3628, r. 1631; rkp. č. 3629, r. 1632; rkp. č. 3630, r. 1633; rkp. č. 3631, r. 1634; rkp. č. 3632, r. 1635; rkp. č. 3633, r. 1636; rkp. č. 3634, r. 1638; rkp. č. 3635, r. 1639; rkp. č. 3636, r. 1640; rkp. č. 3638, r. 1646; rkp. č. 3639, r. 1648; rkp. č. 3640, r. 1649, třicátkové rejstříky.

Tyto třicátkové rejstříky byly vedeny latinsky (ojediněle německy – roku 1635, 1646, 1648 a 1649) a vedle jména obchodníka obsahovaly soupis deklarovaného zboží a požadovaný poplatek, ve většině případů i datum průjezdu celníci. Zápisy byly řazeny chronologicky a v některých letech odděleně pro dovoz a vývoz zboží. Třicátkou z roku 1608 (jeden ze dvou zachovaných – AMB, rkp. č. 3613, r. 1608, předlohou pro něj byl rkp. č. 3614, r. 1608, kdy byli v chronologickém pořadí evidováni jednotliví obchodníci a zboží jimi deklarované), z roku 1610 a 1611 se omezily na uvedení jména obchodníka a sumy celního poplatku za celý rok. Obdobného charakteru byla i většina zápisů v roce 1612, které zaznamenávaly druh vezeného zboží nedůsledně. Nebudeme se blíže zabývat pramennou hodnotou třicátkových rejstříků pro studium objemu dálkového obchodu. Tyto otázky našim pramenům prozatím neklademe v plné šíři. Výsledky výzkumu Kazimíra, Š. (*K pramenné hodnotě celních registrov*. Slovenská archivistika 7, 1972, s. 276 n.) dokázaly omezenou použitelnost třicátkových rejstříků pro vyčerpávající řešení tohoto problému.

psali na zvláštní lístek, který obchodník po návratu odevzdal domácím výběřcím. Urychlila se tak evidence a obchodníci se vyhnuli další kontrole nákladu.⁴ Výběřcími poloviny třicátku od bardějovských obchodníků byli každoročně dva senátoři (pouze roku 1646 jeden senátor), kterým příslušely vždy 2 florény odměny z vybrané roční sumy.⁵

Při dodržování zásady naprosté shody jmen a příjmení i časové blízkosti údajů v obou řadách pramenů jsme z kartotéky majitelů domů eliminovali 202 měšťany, kteří byli v bardějovských třicátcích zapsáni v letech 1606–1649.⁶ Získali jsme tak podklady pro studium majetkových poměrů minimálního počtu měšťanů, činných v dálkovém obchodě. Z povahy rejstříků pohraničního cla (třicátku) vyplývá, že nemohly evidovat obchodníky, provozující výlučně drobný obchod na místním a oblastním trhu, deklarující pouze víno do Polska či bardějovské plátno na dolnouherské a sedmihradské trhy. Třicátkové rejstříky Bardějova z první poloviny 17. století přinesly však nesporné svědectví o tom, kteří z bardějovských obyvatel skutečně obchod provozovali. Už sám fakt, že se jejich jméno objevilo v těchto pramenech, to znamená, že přiváželi zboží ne pro vlastní potřebu (za dovoz pro vlastní potřebu či vývoz vlastních výrobků do určitého limitu se neplatil třicátek),⁷ ale v poměrně větším množství podléhajícím clu za účelem dalšího prodeje či zpracování, nebo zakoupené zboží vyváželi za hranice, je vydělil od ostatních spoluměšťanů. Je známo, jak nesnadno se obchodní podnikání měšťanů zjišťuje právě pro jeho nevyhraněnost a jak zjištěné údaje o počtu obchodníků kolísají, když nejsou k dispozici prameny obdobné povahy. Využili jsme proto jejich svědectví pokud možno v plné míře a nevybírali jsme z nich obchodníky podle četnosti zápisů, případně podle hodnoty deklarovaného zboží, neboť je nesporné, že rozhodující podíl na zbožní směně (zejména na importu) mělo jen několik kapitálově silnějších profesionálních obchodníků s delší obchodní tradicí.

* * *

⁴ Uvádíme dílčí výsledky výzkumu bardějovských, prešovských a košických třicátků. Praxe výběru třicátku od místních obchodníků byla v těchto městech obdobná.

Např. na potvrzení, vydaném 2. května 1597 bratislavským třicátkovým úřadem, byl souhrnně uveden (v němčině) náklad kramářského zboží prešovského obchodníka Wolfganga Reichtentallera a jeho košického společníka Kryštofa Steina. Reichtentaller označil zboží, které mu patřilo, a lístek odevzdal v domácí celnici. Na základě toho byl seznam zboží latinsky přepsán do třicátkového rejstříku a stanoven celní poplatek. Lístek byl vložen do rejstříku. Státní okresní archiv Prešov, fond Archiv města Prešova (dále jen AMP), rkp. č. 6999, r. 1597, f. 4 v., vložený lístek f. 1, třicátkový rejstřík.

⁵ Vyplývá to z údajů bardějovských třicátků i účetních knih. AMB, rkp. č. 1797, r. 1604–1625, rkp. č. 1802, r. 1626–1646, hlavní účetní knihy.

⁶ Mimo naši pozornost zůstalo 21 neurčených případů (z toho 7 dovozců polské příze z let 1648 a 1649) a 2 podruzi, jimiž jsme nechtěli jednotný statistický soubor porušit. Drobný kupec Šimon Schneider roku 1631 bydlel v předměstské Slovenské ulici v domě Řehoře Bleichera a odváděl 27 denárů městské dávky. Roku 1634 byl zapsán se sazbou 50 denárů na náměstí v domě senátora Jakuba Glatze. Jiří Kandelberger (přivezl roku 1639 osm gbelů pšenice) byl evidován roku 1636 jako podruh u Martina Führera v Hrnčířské ulici a platil 75 denárů městské dávky. Podobného charakteru byl patrně majetek 19 kupců, kteří nebyli uvedeni mezi majiteli domů.

⁷ Kazimír, Š.: *K pramennej hodnote colných registrov*, s. 276 n.

Bardějov v první polovině 17. století byl lidnatým městem s rozvinutou řemeslnou výrobou a jeho obchodní vazby přesahovaly rámec místního a oblastního trhu. Ležel v dosahu důležitých obchodních cest, spojujících jednotlivé regiony karpatské oblasti, a měl přímé kontakty s velkým mezinárodním obchodem. Rozvoji dálkové směny napomáhala středověká obchodní privilegia uherských i polských panovníků.⁸

Na sedmihradské trhy dodávali východoslovenští obchodníci nejen výrobky domácích řemesel, ale též zboží tranzitní, jehož trhy odbytu ležely v přímé blízkosti uherských hranic. Pro věhlasný ladislavský jarmark (27. června) ve Velkém Varadině nakupovali Prešované zboží ve Vídni a Krakově, bardějovští obchodníci prodávali především výrobky domácího plátenictví.⁹ Prohloubení obchodních vazeb Sedmihradská s východoslovenskými městy a polským trhem nastalo po ovládnutí středního Podunají Turky.

Východoslovenská města měla odedávna živé obchodní styky s přilehlými polskými oblastmi. Bardějovští obchodníci byli častými hosty v Krakově, ale též v Bieczu, Nowém Sączu a menších severokarpatských městech. Tyto obchodní vazby dokládají též prameny z měst Biecz a Nowy Sącz¹⁰ a rozsáhlá korespondence, která se zachovala v archivu bardějovské městské rady.

V exportu do Polska dominovalo uherské víno. Objem celkového vývozu z tokajské oblasti činil počátkem 17. století kolem 50 000 hektolitřů ročně¹¹ a přešovští, košičtí a bardějovští obchodníci byli jeho předními vývozci.¹² Předpokladem prosperity jejich obchodu vínem, který by jinak nemohl konkurovat šlechtickému, bylo vlastnictví poddanských vesnic. Využíváním feudálních vrchnostenských práv si města zajistila bezplatnou dopravu vína z Tokaje i jeho nucený konzum poddanými, jež si též najímala k formanským službám při exportu vína na polské trhy. Základnu pro obchod vínem tvořily městské vinice v Tokaji, na nichž Bardějov hospodařil velmi pečlivě s použitím pokrokových agrotechnických metod.¹³

Poptávka po uherském víně v Polsku převyšovala nabídku zejména v letech 1620–1623, jak o tom svědčí korespondence z archivu bardějovské městské rady. Tehdy přinášel kupcům ze severokarpatských měst

⁸ Hejl, F.: *Východoslovenská města a jejich místo ve struktuře střeoevropských obchodních vztahů v období rozvíjení a pozdního feudalismu*. Historický časopis 21, 1973, s. 379 n.

⁹ Fügedi, E.: *Der Aussenhandel Ungarns am Anfang des 16. Jahrhunderts*. In: *Der Aussenhandel Ostmitteleuropas 1450–1650*. Köln–Wien 1971, s. 75.

¹⁰ Ślawski, T.: *Produkcja i wymiana towarowa Biecza w 16 i 17 wieku*. Rzeszów 1968.

Dunin-Wasowicz (Zaboklicka), A.: *Kapitał mieszczański Nowego Sącza na przełomie 16/17 wieku*. Warszawa 1967.

Bujak, F.: *Materiały do historii miasta Biecza (1361–1632)*. Kraków 1914 aj.

¹¹ Kiss, I. N.: *Die Rolle der Magnaten-Gutswirtschaft im Großhandel Ungarns im 17. Jahrhundert*. In: *Der Aussenhandel Ostmitteleuropas 1450–1650*. Köln–Wien 1971, s. 480.

¹² Horváth, P.: *Príspevok k obchodným stykom východoslovenských miest s Poľskom a Sedmohradskom v 16.–17. storočí*. Nové obzory 7, 1965, s. 135.

¹³ Geceşny, L.: *Bártfa város hegyaljai szőlőgazdálkodása (1458–1563)*. Agrártörténeti szemle 8, 1966, s. 485.

prodej vína na okolních trzích největší příjmy. Zisk nowosądeckého obchodníka Jiřího Tymowského za dodávky vína z Kežmarku, Bardějova nebo i z polské Muszyny do Nowého Korczyna, Krakova či polské šlechty v těchto letech činil 20–100 %.¹⁴

Uherská šlechta se snažila sama ovládnout výnosný obchod vínem bez prostřednictví městských obchodníků, jimž byl vývoz vína do Polska sněmovním usnesením zakazován, např. roku 1609 a 1630, avšak roku 1595 a 1613 byl zákaz odvolán.¹⁵ Stejně sobeckou hospodářskou politiku sledovala šlechta polská. Ve druhé polovině 16. století byl polským kupcům opětovně zakazován dovoz uherského vína a koní. Nařízení obnovil roku 1603 Zikmund III.¹⁶

Vzájemná směna zboží byla omezována a znesnadňována též celními spory a zákazy výjezdu do zahraničí za morových epidemií a v dobách polsko-uherského nepřátelství, zákazy obchodování určitými druhy zboží (drahé kovy, sůl, vojenský materiál apod.).¹⁷ Obě strany spolupracovaly při stíhání nebezpečných lupičů a o jejich polapení a výpovědi se navzájem informovaly. Lupiči přepadený bardějovský dálkový obchodník Martin Pusch dostal roku 1646 z pokladny na běžné výdaje městské rady 20 florénů jako kompenzaci škod.¹⁸ O zajištění bezpečnosti na cestách dbala i státní moc.¹⁹ Jednou z mnoha dalších překážek zboží směny byly rozdíly ve vahách a měrách přes snahy státu o jejich unifikaci.²⁰

Ve studovaných bardějovských třicátcích z první poloviny 17. století nebyl vývoz vína místními obchodníky evidován, neboť Bardějov měl od roku 1598 celní svobodu při obchodu vínem.²¹ Podle zápisů krakovských celních register dodali bardějovští obchodníci roku 1631 na krakovský trh 83 sudy vína, Prešované 535 sudů.²²

Zisky z výnosného obchodu vínem sice tvořily základ obchodního kapitálu řady bardějovských obchodníků, avšak byly ponejvíce investovány do nákupu nemovitostí, domů a půdy. S výjimkou vinohradnictví se místní obchodní kapitál orientoval na produkci ponejvíce formou dovozu surovin, zejména textilií, galanterie, kloboučnické vlny, příze, kovů, koží apod. a z toho vyplývající závislosti řemeslných malovýrobců na dodavatelích surovin.

¹⁴ Sygański, J.: *Historia Nowego Sącza I*. Lwów 1901, s. 178.

¹⁵ Tóth, S.: *Sáros vármegye monografiája III*. Budapest 1912, s. 529.

¹⁶ Bujak, F.: *Materyaly do historyi miasta Biecza* č. 347, s. 158.

¹⁷ Dunin-Wąsowicz (Żaboklicka), A.: *Kapitał mieszczański Nowego Sącza*, s. 60.

Gácsová, A.: *Spoločenská štruktúra Bardejova v 15. a v prvej polovici 16. storočia*. Bratislava 1972, s. 169.

¹⁸ AMB, rkp. č. 1802, r. 1626–1646, f. 541, hlavní účetní kniha.

¹⁹ Např. nařízení Zikmunda III. z roku 1616. Bujak, F.: *Materyaly do historyi miasta Biecza* č. 441, s. 178.

²⁰ Pro špatné míry nařídil Zikmund III. roku 1617 stíhat v Polsku uherské obchodníky, protože jejich vinné sudy neodpovídaly velikosti, předepsané usnesením polského sněmu z roku 1611. Bujak, F.: *Materyaly do historyi miasta Biecza* č. 443, s. 178.

²¹ Tóth, S.: *Sáros vármegye monografiája III*, s. 529.

²² Marečková, M.: *Dálkový obchod Prešova v prvých třech desetiletích 17. století a krakovský trh*. UJEP Brno 1971. Fakulta filozofická. (Rigorosní práce), s. 143.

V květnu 1606 bardějovští obchodníci Leonard Heidt a Jan Farsch obstarali víno, které nakoupili za 600 floránů společně s Řehořem Wolgerothem, neboť jejich obchodní partner veřejně popíral jejich podíl na zisku. Rozhořčení společníci obstarali dále veškerý Wolgerothův majetek a žádali jeho inventarizaci. Roku 1627 obstaral Košičan Jáchym Kraus peněžní sumu 300 polských zlatých, které měl ve svém domě v Hrnčířské ulici v Bardějově Vavřinec Rosner. Jednalo se nepochybně o společný zisk za export vína do Polska.²³ Výnosné podnikání zlákalo roku 1631 jednoho z nejbohatších bardějovských měšťanů dálkového obchodníka Jiřího Ratze ke zpronevěře. Jako senátor byl pověřen dozorem nad městským vinohradnictvím a vedením vinných účtů, avšak s městským vínem nehospořoval spravedlivě, byl vyloučen z užší městské rady a zbaven cti.²⁴ Konjunktura obchodu vínem koncem druhého desetiletí 17. století a počátkem dvacátých let ovlivnila v Bardějově ještě výrazněji prosperitu dálkového obchodu a projevila se i ve společenské struktuře města.

Obchodní podnikání bardějovských měšťanů bylo orientováno především na polské severokarpatské oblasti. Kupní síla polských obchodníků byla větší než bardějovských, protože bardějovští obchodníci i městská rada si od Poláků půjčovali peníze nebo kupovali zboží na úvěr.²⁵

Příslušníci exportního kloboučnického řemesla v Bardějově se dostávali do závislosti na obchodním kapitálu krakovských kupců, kteří ze své finanční převahy těžili. Např. krakovskému obchodníku Servaciu Czipse- rovi, který dodával na úvěr vlnu bardějovským kloboučníkům, dlužil roku 1635 jeden z nich, František Kheller, 30 florénů. Protože je nemohl splatit, musel Czipse- rovi do dvou let prodat svůj dům na předměstí, který byl věřiteli při jeho pobytu v Bardějově již roku 1635 k dispozici.²⁶

Obchodní transakce (vedle prodeje vína) prováděl také bardějovský magistrát, především od třicátých let 17. století. Nakupoval ve vlastní režii olovo, měď, síru, olej, sledě, polské kapry, sůl, koření a koloniální zboží, léky a řadu dalších výrobků od krakovských a polských obchodníků, polských židů, Košičanů a Prešovanů a jen ojediněle od místních měšťanů. Tyto dodávky se do třicátkových rejstříků nedostaly. Často navštěvoval Bardějov Krakovan Servacius Czips- ser. Roku 1638 prodal městské radě olivový olej a sledě, následujícího roku získalo město podobné množství stejného zboží od Prešovanů.²⁷ Na základě těchto údajů jsme se pokusili odhadnout výši zisku prešovských obchodníků při rozprodeji

²³ AMB, rkp. č. 242, r. 1597–1648, nepaginováno, zápisy k roku 1606 a 1627, kniha měšťanských práv.

²⁴ AMB, rkp. č. 1802, r. 1626–1646, f. 123 v., hlavní účetní kniha. Jiří Ratz bydlel v domě na náměstí a senátorský úřad zastával v letech 1612–1625, 1627–1629 a roku 1631. Zemřel na podzim 1645. Marečková, M.: *Společenská struktura bardějovské městské rady v první polovině 17. století*. Časopis Matice moravské 96, 1977, s. 332 n.

²⁵ Marečková, M.: *K problematice dálkového obchodu východoslovenských měst koncem 16. a v první polovině 17. století*. In: Sborník prací pedagogické fakulty UJEP – řada společenských věd č. 8, Brno 1977, s. 100 n.

²⁶ AMB, rkp. č. 242, r. 1597–1648, nepaginováno, zápis k roku 1635, kniha měšťanských práv.

²⁷ AMB, rkp. č. 1802, r. 1626–1646, f. 319 v., 346 v., hlavní účetní kniha.

importovaného zboží široké spotřeby — oleje a sledů. Zisk činil zhruba 18 0/0, v podstatě byl obdobný jako u obchodníků z Nowého Sącze.²⁸

Ačkoliv počátkem 17. století bardějovská městská rada si od židů půjčovala peníze a polští židovští obchodníci od poloviny třicátých let 17. století jí běžně dodávali zboží, byl roku 1631 právě pro obchod s židy vyloučen z širší městské rady zřejmě nejbohatší bardějovský měšťan Jiří Czebner, jediný syn bývalého notáře a rychtáře Jiřího Czebnera.²⁹ Bylo mu však odpuštěno a od roku 1634 byl opět členem širší městské rady. Dědictví po otci zřejmě dále rozmnožoval, protože v březnu 1643 vlastnil nemovitosti za 2.601,50 florénu (z toho 1.500 florénů připadalo na dům na náměstí), v hotovosti měl 3 710,65 florénu (kromě domácího zařízení, plátna, obilí, šatstva, šperků a knih). Jmění tehdy rozdělila městská rada, protože Jiří Czebner a jeho žena Kateřina zemřeli náhle a bez závěti. Jejich čtyři synové Jan, Zikmund, Jiří a Leopold podlehl morové epidemii roku 1645 a jmění připadlo třem Czebnerovým neteřím a švagrové.³⁰

Při všeobecném nedostatku peněžní hotovosti pevný týdenní plat zvyšoval učitele, kteří zbohatli sňatkem nebo dědictvím, a zejména pastory. Stávali se věřiteli svých spoluměšťanů i městské rady, zvláště v období ekonomické stagnace.³¹ Roční úrok činil v Bardějově 10 0/0 při soukromých peněžních transakcích, kdy věřiteli byli domácí či polští měšťané.³²

Dokladem slabosti bardějovského kupeckého kapitálu, který trpěl nedostatkem peněžních prostředků a závisel na polském úvěru, bylo i obchodní podnikání bardějovského magistrátu. Musel zřejmě suplovat nedostatečné krytí potřeb místního trhu bardějovskými obchodníky a zajišťovat ve vlastní režii import zboží běžné spotřeby, některých surovin, potravin, avšak i luxusních předmětů.

Na severokarpatské trhy exportovali bardějovští obchodníci v první polovině 17. století (v letech, z nichž se zachovaly třicátkové rejstříky) kromě vína stabilně a ve značném množství ořechy, méně sušené švestky, med a vosk. Sporadicky se vyváželi volí a ryby. Obilí a koně byli v menším množství předmětem importu i exportu. Jiné druhy exportního zboží představovaly měděné pánve, šavle, plech, měď a především železo. Bylo zřejmě určeno ke zpracování v nowosądeckých hamrech.³³ Dovoz železa z Bardějova po roce 1608 ustal a pokračoval pak od konce třicátých let 17. století až k roku 1700. Je možné, že vývozu železa z Bardějova do Nowého Sącze překážel Biecz, neboť roku 1603 obnovil spor o směr obchodní cesty z Bardějova do Krakova a dosáhl potvrzení platnosti dekretu

²⁸ Dunin-Wasowicz (Żaboklicka), A.: *Kapitał mieszczański Nowego Sącza*, s. 56 n.

²⁹ AMB, rkp. č. 1802, r. 1626–1646, f. 123 v., hlavní účetní kniha.

³⁰ AMB, rkp. č. 39, r. 1610–1645, nepaginováno, zápisy k roku 1643.

³¹ Marečková, M.: *Majetkové poměry bardějovských učitelů v první polovině 17. století*. Časopis Matice moravské 93, 1974, s. 389.

³² Jen pastor Abraham Christiani půjčil městu roku 1605 na nižší úrok, kolem 8 0/0. Jeho vdova však počátkem dvacátých let 17. století žádala za finanční výpomoc městu úrok 10 0/0. AMB, rkp. č. 1797, r. 1604–1625, f. 462, 467 n., hlavní účetní kniha.

³³ Hamry Stanisława Dzierzwy a Wacława Morawce se opíraly o dodávky slovenského železa. Zi ent a r a, B.: *Dzieje matopolskiego hutnictwa żelaznego 14–17 wiek*. Warszawa 1954, s. 176 n.

polského krále Alexandra z roku 1505. Bardějovští směli jezdit přes Biecz a nepoužívat kratší cesty přes Nowy Sącz (oba směry se pak spojily ve Czchowě).³⁴ Když v šedesátých letech 17. století výroba železného nářadí v nowosądeckých hamrech upadala,³⁵ uplatnili bardějovští obchodníci a řemeslníci na blízkých polských trzích domácí výrobky. Masový vývoz seker začal právě od sedmdesátých let 17. století.

Hlavním předmětem importu byly textilie. Dominovaly mezi nimi materiály vlněné a polovlněné, zpravidla střední jakosti a poměrně levné. Domácí plátenická produkce byla doplňována importem slezského, polského, černého a červeného plátna, galleru, cvilichu apod. Dovážely se roušky, punčochy, nitě a široký sortiment galanterního a kramářského zboží. Z ostatních řemeslných výrobků se vyskytly v dovozu nože, drát, dále papír, skleněné poháry a dokonce i dřevěné výrobky a nástroje pro kloboučnickou výrobu. Nejvýznamnějším zbožím této skupiny byly kosy (na sečení trávy), dodávané stabilně ve velkém, které měly zřejmě stálý zajištěný odbyt.

V dovozu surovin pro řemeslnou výrobu stály v popředí dodávky kloboučnické vlny. Přízve se začala pravidelně objevovat teprve od poloviny čtyřicátých let 17. století. Dále bylo evidováno konopí (bavlna sporadicky až ve druhé polovině 17. století), kamenec, minium, vitriol (modrá skalice), křída, kolomaz a smola. Ve větší míře byly deklarovány kůže (volské, kravské, kozí, zaječí, králičí apod.) surové i zpracované. Objevila se mezi nimi i jircha a drahé soboliny. Vedle dovozu glejty (PbO) – olovo nebylo ve třicátých uvedeno – byl evidován v několika případech hliník, ocel a síra. Hledaným zbožím byly sledě, dodané spolu s menším množstvím lvovských ryb. Často se dováželo máslo, méně slanina a sýr, chmel a slad. V širokém sortimentu se vyskytovalo koření a koloniální zboží, které se stávalo předmětem obecné spotřeby. V popředí byl pepř, šafrán, zázvor a bobkový list, dále hřebíček, muškátový květ a oříšek, skořice, anýz, rozinky, cukr, rýže apod. Dovážely se také duběnky, kadidlo, myrha, fran-tišky a pravidelně olivový olej.

V obchodě s Polskem tedy převažovala přímá výměna zboží na obou stranách potřebného a jen určitou část tvořilo zboží tranzitní. V importu měly významné postavení suroviny a polotovary, určené k dalšímu řemeslnému zpracování. Lze k nim přiřadit i tkaniny a část galanterie, které sloužily jako suroviny pro oděvní řemesla.

Pokud vycházíme z výše placeného třicátku, výrazný pokles a deprese objemu a intenzity obchodování (zejména importu) nastaly roku 1622 a teprve koncem dvacátých let se poměry konsolidovaly, avšak vcelku obchod stagnoval a postupně se snižoval. Projevily se důsledky válečných událostí a akcí povstalců, stupňování finančních požadavků a neproduktivních výdajů na císařská i povstalecká vojska, morová epidemie roku 1622, neúroda, drahota a nebezpečí na cestách, hrozící od tuláků a lupičů (jak přímo odůvodnil bardějovský notář Jiří Czebner nižší příjmy z třicátku roku 1624),³⁶ pokles poptávky, avšak také slabost obchodního ka-

³⁴ Bujak, F.: *Materiály do historii miasta Bielcza* č. 108, s. 30 n., č. 340, s. 158.

³⁵ Ziencara, B.: *Dzieje małopolskiego hutnictwa żelaznego*, s. 179.

³⁶ AMB, rkp. č. 1797, r. 1604–1625, f. 511, hlavní účetní kniha.

pitálu bardějovských podnikatelů, z nichž dva se pokusili snížit dopravní náklady a vyhnout se placení třicátku, byli však odhaleni a pokutováni.³⁷ Všechny tyto jevy měly nesporně hlubší kořeny v celém společensko-ekonomickém systému země, v němž královská města postupně ztrácela své dřívější hospodářské a politické pozice a význam.

Nová hluboká deprese nastala v letech 1644–1646, neboť za povstání Jiřího Rákócziho I., majitele sousedního makovického panství, utrpělo město těžké materiální ztráty.³⁸ Další pohromou byl mor, který vypukl roku 1645.

Avšak na základě výše zaplaceného třicátku, v němž se zejména neprojevil export vína, který nebyl evidován, neboť Bardějov získal v obchodě tímto zbožím celní svobodu, můžeme zachytit pouze vývojové proměny importu zboží v režii bardějovských měšťanů, nelze však dosti objektivně charakterizovat vývojové tendence dálkového obchodu jako celku.

Jak vyplynulo z našich rozborů, objem bardějovského importu vcelku se od poloviny sedmdesátých let 16. století snižoval a sortiment se přizpůsoboval koupěschopnosti odběratelů a potřebám místního trhu. Postupně převládla orientace na polské severokarpatské oblasti.

* * *

Svobodné královské město Bardějov patřilo v první polovině 17. století s 3600–3900 obyvateli k nejlidnatějším slovenským městům. Vrcholu demografického vývoje bylo dosaženo před morovou epidemií roku 1622, která citelně postihla zvláště chudší předměstské čtvrti.

Majetková struktura Bardějova se vyznačovala převahou středně zámožných obyvatel, tedy silnou střední vrstvou (3. a 4. majetková kategorie), a vyrovnanými majetkovými poměry. Druhá majetková kategorie s pětinou poplatníků postupně slábla a naopak přibývalo příslušníků páté majetkové skupiny. Šestá kategorie byla zastoupena nejvýše pěti procenty. Okrajové skupiny nemajetných a nejmajetnějších byly méně početné. Výsledkem změn v majetkové diferenciaci během první poloviny 17. století bylo tedy zmírňování majetkových rozdílů. Disproporce mezi početností a majetností jednotlivých skupin zůstaly zachovány na obou pólech majetkové stupnice, byly však mírnější než v jiných větších městech. Např. v Levoči se majetková diferenciacie v první polovině 17. století v podstatě stále prohlubovala, střední kategorie slábla.³⁹ Obdobně se vyvíjely majetkové disproporce v letech 1617–1660 mezi obyvateli Prešova. Nejblíže bardějovským poměrům bylo moravské Znojmo koncem 16. století.⁴⁰

Statistický postup při zpracování údajů bardějovských rejstříků městské dávky první poloviny 17. století neuchrání dosažené výsledky před nebezpečím, vyplývajícím z povahy použitých pramenů. Daňová sazba

³⁷ AMB, rkp. č. 1797, r. 1604–1625, f. 537, hlavní účetní kniha.

³⁸ AMB, rkp. č. 1802, r. 1626–1646, f. 477, hlavní účetní kniha.

³⁹ Suchý, M.: *Vývoj majetkové diferenciacie levočského obyvatelstva od polovice 16. do konce 17. storočia*. Historický časopis 17, 1969, s. 77.

⁴⁰ Marek, J.: *Společenská struktura moravských královských měst v 15. a 16. století*. Praha 1965, s. 56 n.

nebyla konstantní, odrážela se v ní mimo jiné situace na peněžním trhu, kde došlo právě koncem druhého desetiletí 17. století ke změnám.⁴¹ Její globální hodnota však sloužila jen jako směrné číslo pro poznání přibližných kvantitativních vztahů ve složení městského celku. Jeho jednotlivé vrstvy byly zvýšením daňové hladiny počátkem dvacátých let 17. století vcelku úměrně postiženy, jak je zřejmé z grafů č. 1 a 2.

Specifická sídelní situace Bardějova umožnila vyjádřit změny v majetkové a početní disproporcionalitě jednotlivých kategorií pomocí jediného ukazatele — rozdílů daňových průměrů poplatníků vnitřního města a předměstí.⁴² V první polovině 17. století žilo na bardějovském předměstí zhruba 70 % obyvatel s 55 % majetku, ve vnitřním městě vlastnilo tedy přibližně 30 % obyvatel 45 % majetku. Použitý metodický postup byl oprávněn nejen poměrně vyváženým rozložením celkového majetku v obou městských částech, ale respektoval i přirozenou hranici, kterou tehdy představovaly městské hradby. Druhá a třetí kategorie poplatníků většinou obývaly předměstské čtvrti, pátá a šestá kategorie spolu s několika nejbogatšími byly charakteristické pro vnitřní město. Čtvrtá majetková skupina byla na obou stranách hradeb počtem i majetkem zastoupena poměrně stejnoměrně. Tato středně zámožná vrstva byla stabilizátorem majetkových poměrů a též hlavním poplatníkem, jehož daňový průměr nebyl pro postižení menších výkyvů nejprůkaznějším ukazatelem. Přirozené rozdělení městskými hradbami postihlo i tento aspekt.

Do následujícího přehledu jsme zařadili i daňové průměry z roku 1631, kdy nebyli zdaněni členové užší městské rady, nemovitosti v jejich vlastnictví však v rejstřících byly zapsány. Do pomocných výpočtů pro rok 1631 jsme u těchto nezdaněných objektů zahrnuli výši daňové povinnosti z roku 1629, shodnou ve většině případů se stavem v následujících letech. Přesto však byl počet domů ve vnitřním městě roku 1631 nápadně nižší než roku 1629. Tehdy bylo zapsáno 176 domů a roku 1631 jen 153 domy. Snížení se týkalo převážně domů na náměstí. Vycházeli jsme co nejdůsledněji z pramenných zpráv, proto jsme neuvedli v připojených tabulkách podrobné rozpisy pro rok 1631, ač byla provedená korektura do jisté míry opodstatněna. Výsledky analýzy řady rovnocenných materiálů mohly být navzájem ověřovány. Roku 1635 rejstříky městské dávky evidovaly ve

⁴¹ Sadowski, Z.: *Rozprawy o pieniądzu w Polsce pierwszej połowy 17 wieku*. Warszawa 1959, s. XX.

Kazimír, Š.: *Preisbewegung als Kennziffer der wirtschaftlichen Entwicklung in der Slowakei seit Anfang des 16. Jahrhunderts bis Mitte des 19. Jahrhunderts*. Studia historica slovacca 7, Bratislava 1974, s. 141 n.

⁴² Index majetkového zastoupení ani rozdíl majetnosti a početnosti (viz poznámku č. 57) nebyly pro náš postup vhodné (kromě své omezené porovnatelnosti mimo rámec roku) především z toho důvodu, že k jejich výpočtu slouží procentuální vyjádření podílu zdanění a početního zastoupení. Právě v poměru vnitřního města a předměstí během první poloviny 17. století nedoznaly tyto relace ve svém souhrnu podstatných změn. Daňové průměry zato majetkové disproporce odrážely zřetelněji a specifika bardějovských sídelních poměrů dovolila postihnout i vnitřní strukturu obou celků. Menší rozdíl v zastoupení poplatnických skupin byly do jisté míry nivelizovány středními hodnotami, kolem nichž se v obou případech jednotky seskupily. Výpočet respektoval zásadu váženého průměru a získané hodnoty byly časově srovnatelné.

vnitřním městě pouze 137 zdaněných domů a nezdaněné zapsány vůbec nebyly. Úplný rejstřík z následujícího roku 1636 revidoval údaje z roku 1635. Domů ve vnitřním městě bylo roku 1636 opět 180 a 181 jich bylo roku 1645. Rok 1635 jsme se rozhodli zpracovat nejen proto, že věrohodně informoval o majetkových poměrech mimo bardějovské náměstí, ale také z metodických důvodů. V grafu č. 2 vynikly nepřesnosti, které způsobí spoléhání na jednoznačné číselné údaje a zpracování netypického pramene. Údaje z roku 1631 byly skutečnosti blíže, dokonale srovnatelný je stav roku 1629 a 1636.

Půměrná daňová sazba poplatníků vnitřního města a předměstí v Bardějově během první poloviny 17. století (v denárech)⁴³

Rok	Vnitřní město	Předměstí	Rozdíl
1603	149	67	82
1605	150	70	80
1610	140	68	72
1615	140	64	76
1619	142	66	76
1624	171	82	89
1629	166	84	82
1631	164	67	97
1635	171	93	78
1636	185	91	94
1645	178	100	78
Celk. průměr	160	77	83
Medián	164	70	80

Údaje prvních dvou sloupců jsou zachyceny v grafu č. 1. Vzestup spojnic dokládá stálý vzrůst daňových povinností a všeobecné zvýšení daňové sazby počátkem dvacátých let 17. století. Změny v majetkové diferenciaci jsou názorněji patrné z grafu č. 2.

V prvním desetiletí, koncem dvacátých a ve čtyřicátých letech 17. století se v majetkové struktuře Bardějova projeví symptomy typické pro stagnující města, ve druhém desetiletí a v polovině třicátých let 17. století se prosazovala tendence příznivější, docházelo k prohlubování majetkových disparit. Takto reagovaly pouze střední, nejpočetnější vrstvy bardějovských obyvatel (třetí a čtvrtá majetková skupina) a zřejmě i několik nejbohatších. U páté a šesté poplatnické kategorie se majetková situace vyvíjela opačně. Příznaky poměrné ekonomické prosperity provádě-

⁴³ Pramen k tabulce: AMB, rkp. č. 1143–1213, r. 1603–1645, rejstříky městské dávky. Tečka nad číslem v políčku znamená, že údaj není spolehlivý.

zelo vyrovnávání majetkových rozdílů, které se více rozrůznily s tendencemi nepříznivými.⁴⁴

Daňový průměr příslušníků páté a šesté kategorie prokazoval současně největší výkyvy, což svědčilo o jejich značné hospodářské aktivitě. Rostoucí kupní síla většiny městského obyvatelstva (třetí a čtvrtá kategorie) byla tedy pramenem příjmů podnikatelských vrstev. Z předchozích rozborů vyplynulo, že zbožní směna i řemeslná výroba⁴⁵ byly těsně spjaty s místním trhem, kde převažovali středně a méně majetní zákazníci. Vedle podmínek odbytu limitovaly majetnost bardějovských měšťanů i vládnoucí zásady cechovní uzavřenosti a ochranářství. Byly ještě zesíleny změnami v ekonomické, společenské i politické situaci země, na něž Bardějov jako jiná královská města reagoval Ipěním na městských hospodářských a politických privilegiích, které si dával v první polovině 17. století znovu potvrzovat. Rovnostářský princip nedovoloval podnikavějším měšťanům velkou ekonomickou iniciativu. Tyto zásady však vycházely z reality hospodářské a společenské situace a zároveň podporovaly v městském prostředí demokratismus a smysl pro dobrý průměr. Přílišné odchylky od něho ve výrobě, odbytu či jiných sférách měšťanského života nebyly přípustné.⁴⁶

Policejní pořádek z počátku 18. století, vydaný městskou radou,⁴⁷ dokládá, jak byly v bardějovském prostředí stíhány sklony k přepychu a rozmařilosti u řemeslnických mistrů a tovaryšů i u ostatních vrstev obyvatelstva. Zákony proti přepychu, prosazující omezení spotřeby importovaných luxusních předmětů a lahůdek, byly považovány za jeden z prostředků, který měl zastavit rostoucí drahotu zboží.⁴⁸ Bardějovští řemeslníci a tovaryši počátkem 18. století měli hodovat s mírou a oblékat se „podle svého stavu“, a ne do šatů s anglických a holandských suken. Vhodný pro ně je prý nanejvýš falendyš. Nesměli nosit sobolí čepice, hedvábné pásy, žluté a červené čizmy s ostruhami ani bez ostruh, stříbrné ozdoby, lehké módní rukavice či dokonce hole španělky. Ještě více zákazů stihlo jejich ženy a dcery, neboť mezi nimi „v těchto těžkých dobách Bohem a světskými právy nepřípustná rozmařilost je rozšířena, která nejen samého Boha uráží, ale také mládež z ní špatný příklad čerpá“. Za nákladnější oblečení a hostiny se platila pokuta. Zákazy se výslovně netýkaly rodin rychtáře, členů užší městské rady, tribuna (představitelů širší městské rady), bývalých členů těchto nejvyšších orgánů městské samosprávy a městských úředníků.

Tato nezávislost a zámožná obchodnická, podnikatelská a úřednická vrstva se nesporně vymykala i z morálních zásad maloměstského prostředí.

⁴⁴ Pro úplnost dodáme, že nájemníků a majitelů domů na předměstí, patřících do druhé skupiny, bylo od počátku dvacátých let 17. století stále méně. Odpovídalo to všeobecnému vzestupu daňové hladiny.

⁴⁵ Marečková, M.: *Řemeslná výroba Bardějova a Prešova v první polovině 17. století*. Československý časopis historický 24, 1976, s. 91 n.

⁴⁶ Janáček, J.: *Doba předbělohorská 1526–1547*. Praha 1968, s. 146 n.

⁴⁷ Zebráčky, G.: *Sprievodca po výstave listín župného muzea v Bardiove*. Bardějov 1926, s. 54 n.

⁴⁸ Taszycka, M.: *Włoskie jedwabne tkaniny odzieżowe w Polsce w pierwszej połowie 17 wieku*. Wrocław-Warszawa-Kraków 1971, s. 25.

a její ekonomická aktivita jimi nebyla brzděna. K obohacení a ve svůj prospěch užívala i městského bernictví. Charakter daňové politiky bardějovské městské rady dokumentují rejstříky z let 1631 a 1635. V řadě případů jsme totiž zjistili, že neuvedly druhý dům, který bohatší měšťan vlastnil na náměstí v předchozích letech. Sazba za zdaněný objekt však úměrně zvýšena nebyla. Město bylo tehdy přetíženo mimořádnými taxami a městská dávka se vybírala — podle stejného klíče, který byl podkladem pro naše výpočty — dvakrát do roka. Městská rada ji rozvrhla tak, že přesunula tíhu daňové povinnosti na chudší spoluměšťany. To ještě stupňovalo majetkové rozdíly, které jsme mezi vnitřním městem a předměstím shledali. Je však možné, že bohatší měšťané si nezaplacením dávky vyrovnávali pohledávky vůči městu.

Zjištěné změny v ekonomické a společenské struktuře Bardějova nezávisí jen na konstrukcích z údajů daňových seznamů. Byly doloženy mimo jiné fiskálními požadavky a městskými účty.⁴⁹ Právě v letech 1618 až 1623 zaplatilo město pětkrát vysokou mimořádnou taxu i většinu pohledávek z prvního desetiletí 17. století. Berní systém, v němž se odrážela protiměstská politika habsburského státu, mnoho nedbal na ekonomickou situaci města, protože zadlužená státní pokladna potřebovala na válku s Turky peníze stále. Ekonomická prosperita Bardějova koncem druhého desetiletí 17. století, provázená konjunkturou obchodu vínem, jejímž odrazem byly změny v majetkové struktuře města, byla zřejmě známá i v Polsku.⁵⁰ Vzrůst daňové sazby, zachycený roku 1624, se týkal ve větší míře majetnějších měšťanů, nebyl však jediným důvodem pro vzestup daňového rozdílu vnitřního města a předměstí. Rostly zřejmě i majetkové disproporce, signalizované mezi jiným i ekonomickým oživením po morové epidemii.

Možná námitka, že jsme použili rejstříku městské dávky z roku 1645, kdy město trpělo důsledky povstání Jiřího Rákócziho I., které trvalo od počátku minulého roku 1644, je částečně oprávněná. Porovnáním se situací let 1605—1610 a 1619—1624 je však zřejmé, že tyto mimořádné okolnosti se v rejstřících městské dávky a v majetkových poměrech poplatníků neodrazily naráz, ale vystupují zřetelně právě při sledování vývojových trendů za delší období, neboť získané údaje byly výslednicí vlivů a hledisek, uplatňujících se v jednotlivých oblastech ekonomického i politického života měst. Údaje z roku 1645 jsou však úplně a kromě toho není zachován od roku 1636 stejnorodý pramen pro první polovinu 17. století. Rokem 1645 jsme postihli ekonomický regres, který se obdobně projevil také v Prešově při rozboru sociální struktury, sledované na základě obdobných pramenných materiálů.

Výsledný obraz změn v majetkové diferenciaci byl v souladu se zjištěním, k němuž jsme dospěli analýzou demografického vývoje Bardějova. Ke změnám nedocházelo přímočaře, regresivní momenty byly vystřídány progresivním vývojem.

* * *

⁴⁹ AMB, rkp. č. 1797, r. 1604—1625, hlavní účetní kniha.

⁵⁰ Vyplývá to i z korespondence. AMB, Missiles, r. 1598—1650, nesignováno, korespondence.

V prvé polovině 17. století se v Bardějově zabývalo dálkovým obchodem v době své hospodářské aktivity 76–102 měšťanů (tabulka č. 1).⁵¹ Patřilo k nim 2,45–3,23 % obyvatel města a 11,46–15,11 % poplatníků. V Trnavě bylo v prvé polovině 17. století 102–177 obchodníků,⁵² v Novém Sączu se počátkem 17. století zabývalo obchodem 5–10 % obyvatelstva.⁵³ Evidovaní bardějovští obchodníci tvořili zhruba pětinu majitelů domů a až na jedinou výjimku⁵⁴ nepříslušeli do dvou nejnižších poplatnických skupin. Většina obchodníků obývala náměstí, předměstští kupci žili zejména v Dlouhém řadě, Slovenské a Hilpušové ulici. Podruzi se dálkové směny účastnili výjimečně a spíše jen na okraji obchodního dění.

Podíl evidovaných obchodníků na zdaněném majetku činil téměř čtvrtinu, roku 1645 poklesl na pětinu. Jejich investice byly orientovány na nákup dvorů a zejména dalších domů ve větší míře než u ostatních měšťanů. Dvorů bylo evidováno celkem 34 (roku 1605 a 1645) až 51 (roku 1629). Také počet dvorů patřících obchodníkům kulminoval roku 1629 (19), pak se jejich počet snižoval na 5 roku 1645. Vcelku vlastnili obchodníci zhruba čtvrtinu až polovinu všech dvorů. Ještě markantnější převahu měli obchodníci mezi majiteli více domů. Např. roku 1605 vlastnilo dva domy 57 měšťanů (z toho 27 obchodníků), 9 jich mělo tři a více domů (z toho 7 obchodníků). Roku 1629 mělo dva domy 42 obyvatel (z toho 24 obchodníci), 12 mělo tři a více domů (z toho 7 obchodníků) a roku 1645 bylo majitelů dvou domů 41 (21 z nich bylo obchodníky) a majitelů tři a více domů bylo 12 (5 obchodníků). Zejména obchodníci vnitřního města se na kumulaci domů zaměřili. Velkou převahu měli nejen mezi majiteli dvou domů, ale i v případě vlastníků tří a více domů. Předměstští obchodníci měli další domy v menší míře než ostatní obyvatelé předměstí, avšak vzhledem k početnímu zastoupení byl jejich podíl značný.

Další předměstské domy v majetku obchodníků v mnohých případech byla hospodářská stavení, daňovými seznamy blíže nespecifikovaná. Ponejvíce je obývali nájemníci, zčásti zřejmě čeled, neboť domy měly patrně smíšený ráz a jejich agrární charakter nebyl tak patrný. Nejméně majetku na předměstí měli bohatší obchodníci vnitřního města koncem druhého desetiletí 17. století, nejvíce roku 1629. V době trvalejší hospodářské prosperity, provázené konjunkturou obchodu vínem (koncem druhého desetiletí a počátkem dvacátých let 17. století) zřejmě nemovitosti prodávali

⁵¹ Řada zachovaných třicátkových rejstříků začíná pro 17. století až rokem 1606 a dostatečně pokrývá celé sledované období. Pouze pro začátek století (1591–1606) prameny chyběly a zřejmě jsme nemohli evidovat všechny místní měšťany, kteří se tehdy účastnili dálkové směny. Proto došlo k nevelké odchylce od průměru v letech 1603 a 1605, která se projevila i v dalších přehledech.

⁵² Kazimír, Š.: *Vývoj ekonomicko-sociálnej štruktúry mesta Trnava v poslednej tretine 16. storočia a v 17. storočí*. Historický časopis 18, 1970, s. 59.

⁵³ Dunin-Wasowicz (Żaboklicka), A.: *Kapitał mieszczański Nowego Sącza*, s. 158.

Gácsová, A. (*Spoločenská štruktúra Bardejova*, s. 172 n.) sledovala jen ty bardějovské obchodníky, uvedené v třicátkách více než třikrát v roce. Roku 1504 jich bylo 23, 16 roku 1523 a 19 roku 1532. Převážně byli zdaněni 1–5 florény, někteří roku 1532 platili 6, 8 ba i 16 florénů městské dávky. Tak značný majetek se v prvé polovině 17. století v Bardějově nevyskytoval.

⁵⁴ Senátor a obchodník Jakub Glatz byl roku 1645 zproštěn daňové povinnosti. Podle daňové sazby v jiných letech by patřil do šesté majetkové kategorie.

a získané peníze pak opět tímto způsobem investovali. Patrně se snažili kupovat více nemovitostí i v době hospodářské a politické nejistoty koncem prvního desetiletí 17. století. Takto uložený kapitál nebyl zcela nerentabilní, domy měšťané pronajali, produkce dvorů, polí a zahrad byla určena ke krytí jejich spotřeby, případně i k prodeji na bližším trhu. Jednou z příčin tohoto směru investic byla skutečnost, že starší bardějovští obchodníci, kteří dosáhli vrcholu dostupných hodnot v městské samosprávě, nerozvíjeli dále větší podnikatelské akce a hledali méně výnosný, zato však jistější způsob uložení kapitálu.

Také obchodníci kupovali nemovitosti na splátky⁵⁵ a když nemohli dostat obchodním závazkům, hrozilo jim obstavení majetku. Např. v červenci 1600 krakovský obchodník Jan Ostrowsky obstavil prostřednictvím bardějovského hostinského Jana Kleina sumou 270 polských zlatých movitý i nemovitý majetek Jiřího Světlíka. Připojil se i bardějovský obchodník Valentin Berger pohledávkou 25 florénů.⁵⁶ Vdova Kateřina Engelhardová z Levoče obstavila 23. února 1604 veškerý majetek Mikuláše Schislera částkou 180 florénů a její příbuzný, Levočan Mikuláš Wiesner, žádal proplacení 80 florénů. Bardějovský pastor Abraham Christiani obstavil 29. dubna 1606 pole Jiřího Wolgerotha kvůli dluhu 105 florénů, které si minulého roku 1605 Jiří Wolgeroth vypůjčil. Pole dal tehdy do zástavy. Držba nemovitostí byla pro obchodníky základem podnikání, jejich hodnotou se řídil úvěr.

V tabulce č. 3 je uveden vzájemný poměr jednotlivých majetkových kategorií obchodníků. Pro podrobnější analýzu jsme vybrali léta 1603, 1619 a 1645 (tabulky č. 4, 5 a 6). V první části tabulek č. 4–6 jsme uvedli poměr početnosti a majetnosti jednotlivých kategorií vzhledem k počtu a majetku všech evidovaných obchodníků, v druhé části tabulek jsme vycházeli z celkového počtu poplatníků a majetkového podílu příslušných majetkových kategorií. K oběma částem tabulek jsme připojili index majetkového zastoupení.⁵⁷ Ve všech přehledech jsme oddělili vnitřní město a předměstí.

⁵⁵ Např. notář a obchodník Jiří Czebner v letech 1605–1610 platil ročně splátky za dům 30–60 florénů a za dvůr 15 florénů. AMB, rkp. č. 1797, r. 1604–1625, f. 28 v., hlavní účetní kniha. **Jakub Glatz při koupi domu v Obručnické ulici, který měl cenu 600 florénů, složil hotově 200 florénů a ročně pak splácel 35 florénů.** AMB, rkp. č. 1802, r. 1626–1646, f. 339, hlavní účetní kniha.

⁵⁶ AMB, rkp. č. 242, r. 1597–1648, nepaginováno, kniha měšťanských práv. Odtud i další údaje.

⁵⁷ Index majetkového zastoupení (Marek, J.: *Společenská struktura moravských královských měst*, s. 56 n.) je procentuální poměr početnosti a majetnosti v jednotlivých daňových skupinách vzhledem k městskému celku. Protože je přímo úměrný početnosti a nepřímo úměrný velikosti majetku příslušných kategorií, dosahuje nejvyšší hodnoty v málo majetných a početně silných skupinách a klesá na desetinná čísla v malých skupinách s větším majetkovým podílem. S majetkovým vyrovnáváním se blíží k jedné, což by byl případ naprosté nivelizace. Čísla jsou srovnatelná v roce, z něhož pocházejí hodnoty pro výpočet. K porovnávání majetkových rozdílů mezi jednotlivými léty a příslušnými městskými částmi jejich průkaznost není vždy dosti objektivní, zvláště když se nápadně změnil počet poplatníků. Procentuální poměr početnosti vychází v těchto případech z jiného základu a ovlivňuje stupeň majetkové disproporcionality, k jejímuž sledování má index sloužit, zvláště u málo početných skupin. Aby byly hodnoty dokonale srovnatelné, musel by celkový

Ve vrstvě bardějovských obchodníků a podnikatelů byla stabilizátorem majetkových poměrů pátá skupina. Majetkové poměry obchodníků byly v poměrné rovnováze roku 1603, i když byla nepatrná převaha na straně chudších kupců. Postavení majetnějších obchodníků bylo však pevné, protože páté kategorii spolu s vyššími skupinami patřila většina majetku. Roku 1619 se situace změnila, bardějovský obchod byl charakterizován středně i méně majetnými, ačkoliv jejich převaha nad větším majetkem byla jen těsná. Roku 1645 měli vedoucí postavení majetnější obchodníci. V obchodním podnikání rozhodovala majetnost a početnost jednotlivých skupin nehrála významnější roli. Pozice středních majetkových kategorií však byla pevná. V čele stála čtvrtá kategorie, nejvýrazněji roku 1619. Spolu s pátou skupinou měla vždy početní převahu.

Zatímco bardějovští poplatníci zejména od dvacátých let 17. století se posouvali do vyšších majetkových kategorií, jejichž hranici představovala šestá skupina, mezi obchodníky k roku 1619 zřejměji než u poplatníků nastal posun k nižším majetkovým skupinám. K roku 1645 měl obdobný směr jako celé město.

Většina obchodníků (43,42–55,67 %) příslušela do čtvrté majetkové kategorie, v níž vzhledem ke všem poplatníkům tvořili zhruba 15 %. Jejich počet vzrůstal do poloviny druhého desetiletí 17. století a k roku 1636, koncem dvacátých let 17. století a roku 1645 jich bylo méně. Nepoměr mezi početností a majetností obchodníků čtvrté skupiny (v souhlase s poplatníky) nejdříve vzrostl, zato se výrazně snížil k roku 1645.⁵⁸

Shodný vývojový trend se projevil v ukazatelích pro třetí majetkovou kategorii obchodníků. Majetková disproporcionalita k roku 1619 vzrůstala, pak se opět snížila (stejně jako pro celou třetí poplatnickou skupinu). Na rozdíl od poplatníků vnitřního města však k roku 1619 stoupalo majetkové rozruznění zde žijících obchodníků. Početní vzestup až k roku 1619, kdy připadalo na tuto skupinu 17,53 % obchodníků, byl vystřídán značným úbytkem, zmírněným od konce dvacátých let 17. století. Ze všech poplatníků třetí majetkové kategorie se dálkovým obchodem zabývala nejvýše dvacetina.

počet poplatníků zůstat přibližně stejný nebo podobný. Přesto však index názorně vyjadřuje majetkovou situaci v jednotlivých letech a je ho možno použít ke korelaci závěrů.

Disproporcionalitu v rozdělení majetku lze též sledovat podle rozdílu mezi procentuálním zastoupením majetku a počtu v jednotlivých daňových skupinách a částech města (Suchý, M.: *Vývoj majetkové diferenciaci levočského obyvatelstva*, s. 79). V nemajetných či málo majetných skupinách dosahuje záporných hodnot. Číselné hodnoty takto získané mají větší rozpětí, a proto jimi výrazněji vyniknou i menší výkyvy. I o tomto postupu platí však stejné výhrady jako pro index majetkového zastoupení. Oba představují jen pomocný statistický postup k zjišťování majetkových disproporcí, musí být porovnávány s daňovým průměrem jednotlivých majetkových skupin a jeho vývojovým trendem i s přírůstkem či úbytkem počtu poplatníků a daňové kvóty příslušných kategorií. Pro náhlé a nápadnější výkyvy je nutno hledat zdůvodnění v přehledech sestavených pro jednotlivé majetkové kategorie podle topografického principu.

⁵⁸ Ke studii jsme nepřipojili četné tabulky, shrnující výsledky rozboru jednotlivých majetkových kategorií obchodníků v letech 1603–1645, ani jejich obdobu pro celek poplatníků. Následující zjištění jsou čerpána i z jejich údajů. Viz Marečková, M.: *Společenská struktura Bardějova*, tabulky II/1–II/25 a V/1–V/19.

Obchodníci páté majetkové skupiny, kteří tvořili zhruba třetinu takto zdaněných, byli zastoupeni mezi obchodníky roku 1603 — 28,95 %, roku 1619 — 16,49 % a roku 1645 opět 27,47 %. Podle počtu zástupců byli mezi obchodníky na druhém místě, pouze roku 1619 byli předstiženi obchodníky třetí majetkové skupiny. Na vývojové trendy reagovala pátá skupina obchodníků jako celek neprůkazně, majetkové rozdíly mezi jejími příslušníky se stále snižovaly. Tak tomu bylo zejména u obchodníků vnitřního města, kteří měli vždy většinu. Mezi předměstskými obchodníky se síce majetková diferenciacie (jako u všech poplatníků této skupiny) k roku 1645 zvětšila, ale zvětšil se i jejich počet.

K evidovaným obchodníkům patřilo 50–70 % poplatníků šesté majetkové kategorie, vzhledem ke všem obchodníkům byl jejich podíl 13,16 % roku 1603, 9,28 % roku 1619 a 17,58 % roku 1645. Rozdíly v majetnosti se ve shodě s celou šestou poplatnickou skupinou k roku 1619 zmenšily, pak se prohloubily. Na předměstí žili nejvýše dva takto zdanění obchodníci. V sedmé kategorii nejmajetnějších jednotlivců měli obchodníci roku 1603 dva a roku 1619 jednoho zástupce s nepatrně lepší majetkovou situací. Roku 1645 nebyl evidován žádný případ.

Od majetkového průměru poplatníků se po celé období výrazněji odlišovala především čtvrtá skupina obchodníků vnitřního města (k nimž se po roce 1619 přiřadili i městští obchodníci, kteří byli dříve ve třetí skupině) a pátá majetková skupina. Mezi středně zámožnými měšťany se tedy dálkovým obchodem zabývali především majetkově silnější jednotlivci. Obchodníci ze šesté majetkové kategorie platili vyšší dávku než skupinový průměr pouze v období 1610–1624, kdy se projevovaly symptomy progresivního vývoje, pak byl jejich majetek zdaněn méně.

Daňový průměr jednotlivých obchodnických skupin prokázal největší výkyvy právě u obchodníků šesté kategorie, žijících ve vnitřním městě, a u předměstských obchodníků páté kategorie. U nich navíc trend zdanění v soulase s předměstskými poplatníky k roku 1645 poklesl, ačkoliv měli větší průměrný majetek. Daňová povinnost obchodníků této skupiny, žijících ve vnitřním městě, se stále zvyšovala. V páté a šesté majetkové kategorii byla zřejmě soustředěna ekonomicky neaktivnější vrstva obchodníků, jejíž podnikání se neomezovalo jen na směnu zboží. Počet obchodníků v těchto skupinách byl značně proměnlivý.

Opak lze pozorovat u předměstských obchodníků třetí majetkové skupiny. Jejich počet byl téměř ustálen, jen roku 1629 začali obchodovat najednou tři kupci z Nové a tři ze Slovenské ulice. Až do roku 1610 měli vyšší průměrný majetek než majitelé předměstských domů, pak byli majetkově slabší a také trend jejich zdanění k roku 1619 mírně poklesl. Nato se v soulase s vývojem předměstí značně zvýšil, ačkoliv měli daňový průměr stále nižší. Kupci takto zdanění, kteří žili v rámci hradeb, byli zřejmě noví měšťané, v některých případech vdovy po obchodnících. Měli průměrný majetek vždy vyšší než jejich daňová skupina. U předměstských obchodníků čtvrté poplatnické skupiny byl značně proměnlivý nejen počet, ale i majetkové poměry. Roku 1619 a 1645 měli v průměru menší majetek než tamější majitelé domů.

Mezi obchodníky vnitřního města a předměstí nebyl majetek rozdělen tak rovnoměrně jako mezi poplatníky. Zhruba 65 % obchodníků vnitřního

města patřilo 75 % obchodnického majetku, 35 % předměstských kupců mělo 25 % majetku. Ke konci období se poměr o něco změnil – 66 % obchodnického majetku vlastnilo 53 % obchodníků ve vnitřním městě, 34 % majetku získalo 47 % kupců na předměstí. Vzniklý nepoměr mezi početností a majetností vnitřního města a předměstí byl u obchodníků menší než u poplatníků. K roku 1645 se však o něco zvýšil a přiblížil se vcelku nezměněným proporcím mezi poplatníky v obou městských částech.

Při sledování majetkové disproporcionality podle rozdílů daňových průměrů vnitřního města a předměstí byl společným základem, z něhož naše propočty vycházely, pro obchodníky stejně jako pro poplatníky celkový majetek. Proto byla čísla navzájem srovnatelná v rámci jednoho roku i během celého období, i když obchodnický majetek nebyl mezi vnitřním městem a předměstím rozmístěn natolik rovnoměrně, jako byl rozdělen majetek celkový. Na vnitřní strukturu obchodnického majetku lze alespoň zhruba usuzovat. Střední hodnoty majetnosti ve vnitřním městě a předměstí vyjádřily do jisté míry poměr mezi bohatšími městskými a chudšími předměstskými obchodníky, zejména mezi třetí a šestou majetkovou kategorií. Poznatky jsme ověřili porovnáním s rozdíly daňových průměrů mezi obchodníky a poplatníky vnitřního města i s rozdíly průměrného zdanění mezi předměstskými obchodníky a poplatníky.

Graf č. 1 dokumentuje markantní zvýšení průměrné daňové sazby roku 1624 u obchodníků vnitřního města. Zdanění předměstských obchodníků prokázalo zcela rozdílný trend k roku 1605, avšak pro toto období jsme nemohli postihnout všechny chudší kupce, kteří se dálkovým obchodem zabývali spíše příležitostně (zachované třicátky začínají až rokem 1606). Stejná výhrada platí i pro městské obchodníky. V letech 1610–1615 daňový průměr městských obchodníků klesal obdobně se situací předměstských poplatníků. Jestliže pomineme ukazatele pro léta 1631 a 1635, snižoval se průměrný majetek u městských obchodníků i v letech 1629 a 1636, zatímco spojnice u všech ostatních skupin stoupala. K roku 1645 trend průměrné majetnosti u obou obchodnických skupin vzrůstal, u poplatníků vnitřního města a předměstí klesal.

Z grafu č. 2 je zřejmé, že majetková disproporcionalita mezi bohatšími městskými a chudšími předměstskými obchodníky reagovala opačně na ekonomické trendy než u celku poplatníků. Negativní tendence znamenaly prohlubování majetkových rozdílů. K jejich stírání docházelo v dobách poměrné prosperity. Teprve když trvala delší doba a byla provázena konjunkturou obchodu vínem (zejména počátkem dvacátých let 17. století), vyvolala narůstání majetkových disproporcí. Obdobný vývoj prodělaly majetkové rozdíly obchodníků vnitřního města vůči tamějším poplatníkům a naopak se shodoval trend majetkové disproporcionality u poplatníků celého města a mezi předměstskými kupci a poplatníky.

Rozbořem vývoje majetkových poměrů dálkových obchodníků jako součásti analýzy společenské struktury Bardějova v první polovině 17. století jsme zjistili, že bardějovský obchod vcelku stagnoval, ačkoliv se v jeho vývoji projevil určité příznivější tendence ve druhém desetiletí a v polovině třicátých let 17. stol. a k výraznému zhoršení došlo teprve roku 1645.

Rozdíly průměrné daňové sazby obchodníků a poplatníků vnitřního města a předměstí v Bardějově během první poloviny 17. století (v denárech)⁵⁹

Rok	Průměr. daňová sazba		Rozdíl		
	A	B	C	D	E
1603	201	141	60	52	74
1605	219	130	89	69	60
1610	185	123	62	45	55
1615	180	130	50	40	66
1619	184	131	53	42	65
1624	248	141	107	77	59
1629	237	137	100	71	53
1631	213	120	93	49	53
1635	221	154	67	50	61
1636	222	148	74	37	57
1645	241	140	101	63	40
Celkový průměr	214	136	78	54	57
Medián	219	137	74	50	59

Vysvětlivky:

Průměrná daňová sazba

A – obchodníků vnitřního města

B – předměstských obchodníků

Rozdíly průměrné daňové sazby

C – mezi obchodníky vnitřního města a předměstí

D – mezi obchodníky a poplatníky vnitřního města

E – mezi předměstskými obchodníky a poplatníky

Doba poměrné prosperity nastala jen počátkem dvacátých let 17. století.⁶⁰

Z toho je nesporně patrné, že rozhodujícím stimulem bardějovského dálkového obchodu a pramenem bohatství pro tamější podnikatele byl vývoz vína. Intenzita a objem dálkového obchodu jinými druhy zboží zpravidla neodpovídaly (až na hlubokou depresi v polovině čtyřicátých let 17. století) vývoji majetkových poměrů dálkových obchodníků. Současně je z toho zřejmé, že bardějovští podnikatelé nespolehnali pouze na příjmy získané dovozem zboží ze zahraničí, že dálkový obchod nebyl jejich jedinou

⁵⁹ Prameny k tabulce: AMB, rkp. č. 3612–3640, r. 1606–1649, třicátkové rejstříky; rkp. č. 1143–1213, r. 1603–1645, rejstříky městské dávky. Tečka v poličku nad číslem znamená, že jde o neúplný údaj.

⁶⁰ Lze však soudit, že stav, zjištěný v majetkovém rozvrstvení bardějovských obchodníků k roku 1645, byl ještě citelněji než ukazatele pro celek města ovlivněn politickými událostmi doby – povstáním Jiřího Rákócziho I. Jen v městských vinných sklepech způsobilo vojsko roku 1644 škodu 2.221,16 florénu. AMB, rkp. č. 1802, r. 1626–1646, f. 477, hlavní účetní kniha. Další omezení obchodu přinesla morová epidemie v létě 1645. Protože jsme obchodníky vybírali ze souvislé řady třicátkových rejstříků, nebyl vliv těchto okolností přeceněn.

profesí, ale hledali též jiné zdroje příjmů. Vyplývá to i z údajů měšťanských práv, která v letech 1597–1648 neuvedla u žádného z nových bardějovských měšťanů obchod jako jeho povolání.⁶¹ Z toho je patrný celkový charakter bardějovského dálkového obchodu, zejména importu, který rezignoval na zprostředkovatelskou úlohu dodavatele zboží pro vzdálenější trhy.

Je pochopitelné, že platnost získaných poznatků nelze rozšířit na všechny bardějovské obchodníky, zejména pokud se zabývali směnou jen v rámci místního trhu. Eliminovali jsme však podnikatelskou složku bardějovského obyvatelstva, u níž jednou z forem ekonomické aktivity byl dálkový obchod.

V dálkovém obchodě Bardějova v první polovině 17. století se tedy vcelku objektivně a pružně odrážel stav vývoje výrobních sil, i když nebyly zabezpečeny vhodné podmínky pro rozvinutí produkce schopné soustavně a ve větší míře proniknout na zahraniční trhy ani pro trvalý růst spotřeby importovaného zboží. Vcelku se bardějovský dálkový obchod příkláněl k místnímu trhu.⁶²

DIE VERMÖGENSSTRUKTUR DER KAUFLEUTE VON BARDĚJOV IN DER ERSTEN HÄLFTE DES 17. JAHRHUNDERTS

Am Fernhandel nahm in der ersten Hälfte des 17. Jahrhunderts ungefähr das Fünftel der Hausbesitzer von Bardějov teil. Die Mehrzahl der Kaufleute gehörte in die mittlere Besitzkategorie, aber in der Schicht der wohlhabenden Bürger betrug ihre Anzahl fast drei Viertel. Zum Unterschied von der Situation im Rahmen der ganzen Stadt brachten unter den Kaufleuten und Unternehmern die negativen ökonomischen Änderungen die Vertiefung der Vermögensunterschiede. Zur Verminderung dieser Gegensätze kam es in den Zeiten der Prosperität. Erst als sie längere Zeit dauerte und von der Konjunktur des Weinhandels begleitet wurde, verursachte sie den Zuwachs der Vermögensproportionen. Der Fernhandel von Bardějov stagnierte im grossen und ganzen, die Zeit der verhältnismässig guten Prosperität trat nur zu Beginn der zwanziger Jahre des 17. Jahrhunderts ein.

Der rentabilste Handelszweig war für die Kaufleute von Bardějov die Weinausfuhr nach Polen. Der Importumfang verminderte sich von der Hälfte der siebenziger Jahre des 16. Jahrhunderts und schrittweise überwog die Orientierung auf polnische nordkarpatische Gebiete. Das Sortiment passte sich der Kaufkraft der Abnehmer und den Bedürfnissen des lokalen Marktes an.

⁶¹ AMB, rkp. č. 242, r. 1597–1648, kniha měšťanských práv.

⁶² Grafy č. 1 a 2 a tabulky č. 1–6 byly sestaveny a vypočteny podle těchto pramenů: AMB, rkp. č. 1143–1213, r. 1603–1645, rejstříky městské dávky; rkp. č. 3612 až 3640, r. 1606–1649, třicátkové rejstříky.

Tab. 1 Počet a procentuální podíl obchodníků

Městské části	1603		1605		1610		1615		1619	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
Náměstí	31	40,79	31	38,27	34	38,20	32	34,41	30	30,92
Klášterní ulice	10	13,16	9	11,11	9	10,12	11	11,83	10	10,56
Obručnická ulice	9	11,84	12	14,81	16	17,98	12	12,90	17	17,53
Celkem v hradbách:	50	65,79	52	64,19	59	66,30	55	59,14	65	67,01
Krátký řád - Předměstí	5	6,58	5	6,17	6	6,75	9	9,68	7	7,22
Nová ulice	1	1,32	3	3,70	1	1,12	1	1,08		
Dlouhý řád	9	11,84	8	9,89	9	10,12	10	10,75	8	8,25
Slovenská ulice	3	3,95	3	3,70	4	4,49	5	5,37	7	7,22
Za dolním mlýnem									1	1,03
Postajok					1	1,12	1	1,08	2	2,06
Krátký řád									1	1,03
Staré běhadlo	3	3,94	3	3,70	4	4,49	4	4,30	2	2,06
Hrnčířská ulice	1	1,32	2	2,48	1	1,12	4	4,30	2	2,06
Vysoký řád	1	1,32	1	1,23						
Hilpušova ulice	3	3,94	4	4,94	4	4,49	4	4,30	2	2,06
Celkem předměstí:	26	34,21	29	35,81	30	33,70	38	40,86	52	52,99
Celkem město:	76	100,00	81	100,00	89	100,00	93	100,00	97	100,00

Tab. 1 pokrač. Počet a procentuální podíl obchodníků

Městské části	1624		1629		1635		1636		1645	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
Náměstí	29	28,43	28	29,17	19	22,89	26	28,89	30	32,97
Klášterní ulice	18	17,65	16	16,67	11	13,26	10	11,11	5	5,49
Obručnická ulice	15	14,70	13	13,34	17	20,48	21	23,33	13	14,29
Celkem v hradbách:	62	60,78	57	59,38	47	56,63	57	63,33	48	52,76
Krátký řád - Předměstí	5	4,90	4	4,17	4	4,82	4	4,44		
Nová ulice	2	1,96	3	3,12	4	4,82	2	2,22	5	5,49
Dlouhý řád	13	12,75	10	10,42	5	6,02	6	6,67	7	7,69
Slovenská ulice	3	2,95	6	6,25	8	9,65	6	6,67	6	6,59
Za dolním mlýnem	2	1,96	1	1,04					1	1,10
Postajok			2	2,08	1	1,20	1	1,11	2	2,20
Krátký řád	1	0,98	1	1,04	1	1,20	1	1,11	5	5,49
Staré běhadlo	3	2,94	7	7,29	2	2,42	2	2,22	4	4,40
Hrnčířská ulice	3	2,94	3	3,13	5	6,03	6	6,67	6	6,59
Vysoký řád	1	0,98			1	1,20				
Hilpušova ulice	7	6,86	2	2,08	5	6,02	5	5,56	7	7,70
Celkem předměstí:	40	39,22	39	40,62	36	43,37	33	36,67	49	47,25
Celkem město:	102	100,00	96	100,00	83	100,00	90	100,00	91	100,00

Tab. 2 Podíl obchodníků na daňové kvótě (v denárech)

Městské části	1603		1605		1610		1615		1619	
	výše daně	%	výše daně	%	výše daně	%	výše daně	%	výše daně	%
Náměstí	7325	51,31	7525	49,67	6750	46,15	6575	44,20	6750	41,76
Klášteřní ulice	1600	11,21	1725	11,38	1525	10,43	1525	10,25	2525	15,62
Obručnická ulice	1675	11,73	2125	14,03	2650	18,12	1825	12,27	2700	16,71
Celkem v hradbách:	10600	74,25	11375	75,08	10925	74,70	9925	66,72	11975	74,09
Krátký řád - Předměstí	850	5,05	975	6,44	975	6,66	1325	8,91	1287	7,96
Nová ulice	200	1,40	300	1,98	150	1,03	50	0,34		
Dlouhý řád	1025	7,18	925	6,10	1300	8,89	1550	10,42	1125	6,96
Slovenská ulice	600	4,20	525	3,47	450	3,08	675	4,54	850	5,26
Za dolním mlýnem									50	0,31
Postajok					100	0,68	100	0,67	125	0,77
Krátký řád									75	0,47
Staré bělidlo	375	2,64	300	1,98	325	2,22	325	2,18	225	1,39
Hrnčířská ulice	100	0,70	225	1,49	50	0,35	575	3,87	275	1,70
Vysoký řád	200	1,40	75	0,49						
Hilpušova ulice	325	2,28	450	2,97	350	2,39	350	2,35	175	1,09
Celkem předměstí:	3675	25,75	3775	24,92	3700	25,30	4950	33,28	4187	25,91
Celkem město:	14275	100,00	15150	100,00	14625	100,00	14875	100,00	16162	100,00

Tab. 2 pokrač. Podíl obchodníků na daňové kvótě (v denárech)

Městské části	1624		1629		1635		1636		1645	
	výše daně	%	výše daně	%	výše daně	%	výše daně	%	výše daně	%
Náměstí	8584	40,82	7971	41,82	5204	32,69	6588	37,64	7592	43,17
Klášteřní ulice	3760	17,88	3235	17,19	1825	11,46	2037	11,64	975	5,54
Obručnická ulice	3049	14,50	2375	12,62	3362	21,12	4012	22,91	2984	16,97
Celkem v hradbách:	15393	73,20	13481	71,63	10391	65,27	12637	72,19	11551	65,68
Krátký řád - Předměstí	948	4,51	762,5	4,05	1211	7,61	1162	6,64		
Nová ulice	337	1,60	261	1,39	437	2,74	237	1,35	562	3,20
Dlouhý řád	1872	8,90	1736	9,22	1012	6,36	1037	5,92	1275	7,25
Slovenská ulice	349	1,66	736	3,91	1172	7,36	774	4,42	1000	5,69
Za dolním mlýnem	174	0,83	50	0,27					100	0,57
Postajok			337	1,79	125	0,78	125	0,72	287	1,63
Krátký řád	150	0,71	62	0,33	75	0,47	72	0,42	862,5	4,90
Staré bělidlo	324	1,54	747	3,97	200	1,26	200	1,14	399	2,27
Hrnčířská ulice	548	2,62	474	2,52	636	3,99	686	3,92	775	4,41
Vysoký řád	62	0,29			125	0,79				
Hilpušova ulice	871	4,14	174	0,92	537	3,37	574	3,28	774	4,40
Celkem předměstí:	5635	26,80	5339,5	28,37	5530	34,73	4867	27,61	6034,5	34,32
Celkem město:	21028	100,00	18820,5	100,00	15921	100,00	17504	100,00	17585,5	100,00

Tab. 3 Počet (Po) a výše daně (D) obchodníků v jednotlivých daňových kategoriích (v denárech)

		1603		1605		1610		1615		1619		
		Po	D	Po	D	Po	D	Po	D	Po	D	
1. nic neplaticí	VM											VM - vnitřní město P - předměstí
	P											
	celkem											
3. 26-99 denářů	VM	1	75	1	76	5	300	4	300	8	575	
	P	8	550	10	650	8	525	7	425	9	575	
	celkem	9	625	11	725	13	825	11	725	17	1150	
4. 100-199 denářů	VM	23	3050	24	3300	30	4325	31	4175	34	4700	
	P	10	1300	14	1875	19	2350	27	3450	20	2662	
	celkem	33	4350	38	5175	49	6675	58	7625	54	7362	
5. 200-299 denářů	VM	15	3350	14	3300	17	3925	15	3450	14	3175	
	P	7	1475	4	900	2	500	3	725	2	475	
	celkem	22	4825	18	4200	19	4425	18	4175	16	3650	
6. 300-499 denářů	VM	10	3375	11	3575	7	2375	4	1400	8	2925	
	P			1	350	1	325	1	350	1	475	
	celkem	10	3375	12	3925	8	2700	5	1750	9	3400	
7. více než 500 denářů	VM	2	1100	2	1125					1	600	
	P											
	celkem	2	1100	2	1125				1	600	1	600
úhrnem		78	14275	81	15150	89	14625	93	14875	97	16162	

Tab. 3 pokrač. Počet (Po) a výše daně (D) obchodníků v jednotlivých daňových kategoriích (v denárech)

		1624		1629		1635		1636		1645		
		Po	D	Po	D	Po	D	Po	D	Po	D	
1. nic neplaticí	VM										1	
	P											
	celkem										1	
3. 26-99 denářů	VM	1	75			2	150	1	75			
	P	7	509	14	1044	8	624	8	657	8	672,5	
	celkem	8	584	14	1044	10	774	9	732	8	672,5	
4. 100-199 denářů	VM	29	4525	27	4250	24	3800	30	4725	16	2550	
	P	27	3578	19	2809	20	2707	20	2722	25	3112	
	celkem	56	8103	46	7059	44	6507	50	7447	41	5662	
5. 200-299 denářů	VM	14	3609	19	4796	11	2746	13	3096	15	3479	
	P	4	886	4	874	6	1362	3	700	10	2250	
	celkem	18	4495	23	5670	17	4108	16	3796	25	5669	
6. 300-499 denářů	VM	14	3109	9	3311	9	3145	12	4192	16	5582	
	P	2	662	2	612,5	1	312	2	787			
	celkem	16	3771	11	3923,5	10	3457	14	4979	16	5582	
7. více než 500 denářů	VM	4	2075	2	1124	1	550	1	550			
	P					1	525					
	celkem	4	2075	2	1124	2	1075	1	550			
úhrnem		102	21028	96	18820,5	83	15921	90	17504	91	17585,5	

Tab. 4 Rok 1603 - Počet (P), výše daně (D), daňový průměr (DP), procentuální podíl počtu (%Po) a výše daně (%D) a index majetkového zastoupení (%Po:%D) obchodníků v jednotlivých daňových kategoriích

	1. (nic neplatící)			3. (26-99 denárů)			4. (100-199 denárů)		
	Po	D	DP	Po	D	DP	Po	D	DP
VM				1	75	75,0	73	3050	152,6
P				8	550	68,8	10	1300	130,0
město celkem				9	625	69,4	33	4350	131,8
I. VM	%Po			1,31				30,26	
	%D			0,53				21,37	
P	%Po			10,57				13,16	
	%D			3,85				4,10	
město	%Po			11,09				43,42	
	%D			4,30				30,47	
VM	index			2,47				1,42	
P	index			2,74				1,65	
město	index			2,70				1,43	
II. VM	%Po			0,15				3,47	
	%D			0,13				5,16	
P	%Po			1,21				1,51	
	%D			0,93				2,20	
město	%Po			1,36				4,98	
	%D			1,06				7,36	
VM	index			1,15				0,67	
P	index			1,30				0,69	
město	index			1,28				0,68	

I. - vzhledem k obchodníkům
 II. - " ke všem poplatníkům
 VM - vnitřní město
 P - předměstí
 počet obchodníků - 76, tj. 11,46 %
 výše daně - 14275 denárů, tj. 20,17 %
 celk. květy
 daňový průměr - 107,8 denárů

Tab. 4 pokrač. Rok 1603 - Počet (Po), výše daně (D), daňový průměr (DP), procentuální podíl počtu (%Po) a výše daně (%D) a index majetkového zastoupení (%Po:%D) obchodníků v jednotlivých daňových kategoriích

	5. (200-299 denárů)			6. (300-499 denárů)			7. (více než 500 denárů)		
	Po	D	DP	Po	D	DP	Po	D	DP
VM	15	3350	223,3	10	3375	337,5	2	1100	550,0
P	7	1475	210,7						
město celkem	22	4825	219,3	10	3375	337,5	2	1100	550,0
I. VM	%Po	19,74			13,16			2,63	
	%D	23,47			23,64			7,71	
P	%Po	4,21							
	%D	10,33							
město	%Po	28,95			13,16			2,63	
	%D	33,80			23,64			7,71	
VM	index	0,84			0,56			0,34	
P	index	0,89							
město	index	0,86			0,56			0,34	
II. VM	%Po	2,26			1,51			0,30	
	%D	5,67			5,71			1,86	
P	%Po	1,06							
	%D	2,50							
město	%Po	3,32			1,51			0,30	
	%D	8,17			5,71			1,86	
VM	index	0,40			0,26			0,16	
P	index	0,42							
město	index	0,41			0,26			0,16	

Tab. 5 Rok 1619 - Počet (Po), výše daně (D), daňový průměr (DP), procentuální podíl počtu (%Po) a výše daně (%D) a index majetkového zastoupení (%Po : %D) obchodníků v jednotlivých daňových kategoriích

	1. nic neplatící			3. (26-99 denárů)			4. (100-199 denárů)		
	Po	D	DP	Po	D	DP	Po	D	DP
VM				8	575	719	34	4700	138,2
P				9	575	63,9	20	2662	133,1
město celkem				17	1150	67,6	54	7362	136,3
I. VM %Po					8,25			35,05	
%D					3,58			29,08	
P %Po					9,28			20,62	
%D					3,56			16,47	
město %Po					17,53			55,67	
%D					7,12			45,55	
VM index					2,32			1,21	
P index					2,61			1,25	
město index					2,16			1,22	
II. VM %Po					1,06			4,52	
%D					0,88			7,20	
P %Po					1,19			2,64	
%D					0,88			4,08	
město %Po					2,25			7,14	
%D					1,76			11,28	
VM index					1,20			0,63	
P index					1,35			0,65	
město index					1,22			0,63	

I. - vzhledem k obchodníkům
 II. - " ke všem poplatníkům
 VM - vnitřní město
 P - předměstí
 počet obchodníků - 97, tj. 72,83 %
 všech poplatníků
 výše daně - 16 152 denáry, tj. 20,77 %
 celkové kvóty
 daňový průměr - 166,6 denáru

Tab. 5 pokrač. Rok 1619 - Počet (Po), výše daně (D), daňový průměr (DP), procentuální podíl počtu (%Po) a výše daně (%D) a index majetkového zastoupení (%Po : %D) obchodníků v jednotlivých daňových kategoriích

	5. (200-299 denárů)			6. (300-499 denárů)			7. (více než 500 denárů)		
	Po	D	DP	Po	D	DP	Po	D	DP
VM	14	3175	226,8	8	2425	365,6	1	600	600,0
P	2	475	237,5	1	475	475,0			
město celkem	16	3650	228,1	9	3400	377,7	1	600	600,0
I. VM %Po					44,43			8,25	1,03
%D					19,64			18,70	3,71
P %Po					2,06			1,03	
%D					2,94			2,94	
město %Po					16,44			9,28	1,03
%D					22,58			21,04	3,71
VM index					0,73			0,46	0,28
P index					0,70			0,35	
město index					0,73			0,44	0,28
II. VM %Po					1,85			1,06	0,13
%D					4,87			4,44	0,92
P %Po					0,26			0,13	
%D					0,72			0,72	
město %Po					2,11			1,19	0,13
%D					5,54			5,21	0,92
VM index					0,38			0,24	0,14
P index					0,36			0,18	
město index					0,38			0,23	0,14

Tab. 6 Rok 1645 - Počet (Po), výše daně (D), daňový průměr (DP), procentuální podíl počtu (%Po) a výše daně (%D) a index majetkového zastoupení (%Po : %D) obchodníků v jednotlivých daňových kategoriích

	1. (nic neplatící)			3. (26-99 denárů)			4. (100-199 denárů)		
	Po	D	DP	Po	D	DP	Po	D	DP
VM	1						16	2550	159,4
P				8	672,5	84,1	25	3112	124,5
město celkem	1			8	672,5	84,1	41	5662	138,1
I. VM	% Po	1,2						17,58	
	% D							14,50	
P	% Po				8,79			23,47	
	% D				3,82			17,70	
město	% Po	1,2			8,79			45,05	
	% D				3,82			32,20	
VM	index							1,21	
P	index				2,30			1,55	
město	index				2,30			1,40	
II. VM	% Po							2,32	
	% D							3,00	
P	% Po				1,16			3,62	
	% D				0,79			3,66	
město	% Po				1,16			5,94	
	% D				0,79			6,66	
VM	index							0,77	
P	index				1,47			0,99	
město	index				1,47			0,89	

I. - vzhledem k obchodníkům
 II. - " ke všem poplatníkům
 VM - vnitřní město
 P - předměstí
 počet obchodníků - 91, tj. 13,10 %
 všech poplatníků
 výše daně - 17585,5 denáru, tj.
 20,89 % celkové kvóty
 daňový průměr - 193,2 denáru

Tab. 6 pokrač.: Rok 1645 - Počet (Po), výše daně (D), daňový průměr (DP), procentuální podíl počtu (%Po) a výše daně (%D) a index majetkového zastoupení (%Po : %D) obchodníků v jednotlivých daňových kategoriích

	5. (200-299 denárů)			6. (300-499 denárů)			7. (více než 500 denárů)		
	Po	D	DP	Po	D	DP	Po	D	DP
VM	15	3419	227,9	16	5582	348,9			
P	10	2250	225,0						
město celkem	25	5669	226,8	16	5582	348,9			
I. VM	% Po	16,48			17,58				
	% D	19,45			31,74				
P	% Po	10,99							
	% D	12,79							
město	% Po	27,47			17,58				
	% D	32,24			31,74				
VM	index	0,85			0,55				
P	index	0,86							
město	index	0,85			0,55				
II. VM	% Po	2,12			2,32				
	% D	4,02			6,57				
P	% Po	1,45							
	% D	2,65							
město	% Po	3,62			2,32				
	% D	6,67			6,57				
VM	index	0,59			0,35				
P	index	0,55							
město	index	0,54			0,35				

Gráf č. 1 Průměrná daňová sazba poplatníků a obchodníků vnitřního města a předměstí v Bardejově během 1. pol. 17. stol.

